

Meerjarenplan 2026-2031

Sociaal en Cultureel Planbureau

Inhoud

Voorwoord	3	2. Inhoudelijke koers	11
		2.1 Onderzoekskader	11
1. Introductie: de koers van het SCP in vogelvlucht	5	3. Onze plannen voor 2026-2031	14
1.1 Onze missie, visie en koers	5	3.1 Kwaliteit van de samenleving	14
1.2 Bestaanszekerheid	7	3.2 De stand van het land: nu, morgen en later	19
1.3 Migratie	7	3.3 Beleidsdossiers	21
1.4 Klimaat en samenleving	7	4. Organisatie-ontwikkelingen	30
1.5 Zorg en ondersteuning	8	4.1 Impact en samenwerking	30
1.6 Digitalisering	8	4.2 Methodologie en Methodologische innovatie	31
1.7 Maatschappelijke weerbaarheid	8	4.3 Personeel en organisatie	32
		4.4 Budget	34

Voorwoord

In 2026 start het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) met zijn nieuwe Meerjarenplan dat loopt tot en met 2030. In dit Meerjarenplan zetten we uiteen welke type kennis en inzichten beleid de komende vijf jaar van het SCP kan verwachten. In 2025 hebben we daartoe onderzocht welke maatschappelijke vraagstukken de komende periode het meest urgent en relevant zijn en hebben we onderzoeksprogramma's geformuleerd die deze maatschappelijke vraagstukken zo goed mogelijk adresseren de komende jaren. Dit Meerjarenplan is opgesteld conform de Aanwijzingen voor de Planbureaus en is, na kennisneming door de ministerraad, vastgesteld door de directeur van het SCP.

De programma's die in dit Meerjarenplan staan beschreven, kunnen niet los van elkaar gezien worden: tezamen vormen ze de samenhangende, integrale onderzoeksagenda van het SCP. De samenhang tussen de programma's in het nieuwe meerjarenprogramma is sterk gericht op domein overstijgende maatschappelijke vraagstukken van de komende jaren. Die integrale aanpak vloeit voort uit het startpunt van ons werk als planbureau: de koers, missie en visie van het SCP.

Met dit Meerjarenplan geven we tevens invulling aan de veranderopgave van het SCP die voortvloeide uit de conclusies van de Visitatiecommissie (Koersen op inzicht en impact: evaluatie van het Sociaal en Cultureel Planbureau 2016-2020).

Een nieuw Meerjarenplan vraagt om scherpe keuzes. Het SCP kan niet alle relevante en urgente vraagstukken onderzoeken. Daarom richten wij ons op die thema's waar onze kennis de meeste meerwaarde heeft voor beleid en samenleving. Tegelijkertijd blijft er bewust ruimte om in te spelen op actuele ontwikkelingen en om te blijven investeren in een sterke verbinding met beleid.

Wij danken eenieder die direct of indirect met kennis en ervaringen heeft bijgedragen aan dit Meerjarenplan.

Prof. dr. Karen van Oudenhoven-van der Zee (directeur)
Drs. Charlotte van Hees (adjunct-directeur)

Introductie: de koers van het SCP in vogelvlucht

1. Introductie: de koers van het SCP in vogelvlucht

In 2026 start het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) met een nieuw meerjarenplan voor de periode 2026-2031. Met dit meerjarenplan bouwen we voort op de koers die we de afgelopen jaren hebben ingezet ¹, en richten we ons onderzoek nog systematischer dan voorheen op de vraag hoe de samenleving zich in sociaal-maatschappelijk opzicht ontwikkelt en welke kansen en uitdagingen dat oplevert voor beleid. Daarbij kijken we naar de kwaliteit van de samenleving: hoe gaat het met en tussen mensen en hoe verhouden burgers zich tot de overheid?²

¹ Zie Meerjarenplan SCP 2021-2025

² Met overheid bedoelen we, tenzij anders aangegeven, het geheel aan lokale, provinciale, nationale en internationale overheden

1.1 Onze missie, visie en koers

Onze missie

Wij werken aan een samenleving waarin het goed gaat met en tussen mensen.

Onze visie

Wij willen dat onze kennis over de kwaliteit van de samenleving impact heeft. Daarom zorgen wij ervoor dat de kennis die nodig is, terechtkomt bij de juiste partijen op het juiste moment. We onderzoeken, duiden, en agenderen. Dat doen wij proactief en reactief, gevraagd en ongevraagd, waarbij het perspectief van burgers altijd centraal staat.

Onze koers

Primair richten we ons op drie elementen: kwaliteit van leven, sociale samenhang en relatie burger-overheid. Daarbij geven wij continu antwoord op de vraag: wat zien we, wat betekent dat en wat kun je ermee doen? Dat doen wij altijd in samenhang, toekomstgericht en in verbinding met het gehele speelveld, zoals departementen, lokale overheden, kennisinstituten, maatschappelijk middenveld en uitvoeringsorganisaties. Vanuit een onafhankelijke positie, wetenschappelijk verantwoord en maatschappelijk relevant.

Met ons onderzoek brengen we maatschappelijke kansen en uitdagingen in beeld. Hoewel de kwaliteit van leven van Nederlanders gemiddeld gezien hoog is, gaan achter de gunstige cijfers grote verschillen schuil. Een substantiële groep heeft moeite om zich te redden, niet alleen omdat zij een laag inkomen en weinig vermogen hebben maar ook door een slechte gezondheid, een gebrek

aan een sociaal netwerk of een gebrek aan digitale vaardigheden. Voor deze groep is het lastiger om mee te komen in de grote maatschappelijke transities die gaande zijn, zoals ontwikkelingen in de zorg en klimaatadaptatie. Politiek, beleid en beleidsuitvoering slagen er onvoldoende in deze groep meer zekerheid te bieden.

In het politieke en publieke debat wordt vaak verzucht dat de samenleving gepolariseerd raakt. De sociale media worden hierin een belangrijke rol toegeschreven. SCP-onderzoek wijst erop dat – in vergelijking met andere landen – het vertrouwen dat mensen in Nederland in elkaar hebben nog steeds relatief hoog is. Ook bestaat er geen bewijs dat meningen in ons land verder uit elkaar komen te liggen. Tegelijkertijd zien we dat mensen wel meer tegenstellingen ervaren en dat de leefwerelden in ons land steeds verder gescheiden raken. Zo groeit het verschil in leefwerelden tussen praktisch en theoretisch opgeleide mensen.

Een dergelijk verschil zien we ook terug in het vertrouwen dat burgers hebben in de overheid. Vooral mensen met een praktische opleiding voelen zich niet gezien en erkend in hun problemen. Zij hebben niet het gevoel dat de overheid in staat is de grote vraagstukken van deze tijd op te lossen, bijvoorbeeld rond klimaat, asiel en migratie, en de zorg. Dat ervaren zij dagelijks, bijvoorbeeld in de mate waarin zij toegang hebben tot zorg en ondersteuning. En al hechten veruit de meeste Nederlanders in het algemeen veel waarde aan de democratische rechtsstaat, in concrete situaties blijken ze er toch niet zo principieel mee om te gaan. Bijvoorbeeld in het geval van het demonstratierecht voor opvattingen waarmee zij het niet eens zijn. Ook elders in Europa en in de wereld staan democratische principes onder druk.

Dit alles gebeurt in een samenleving die behoorlijk in beweging is. Maatschappelijke ontwikkelingen gaan gepaard met schaarste en spanningen, en betekenen hierdoor een uitdaging voor hoe mensen leven en samenleven.

Neem op demografisch gebied bijvoorbeeld de vergrijzing. Deze gaat gepaard met krapte op de arbeidsmarkt en zet druk op de sociale voorzieningen. Door migratiestromen wordt de samenstelling van de Nederlandse bevolking naar herkomst steeds diverser, wat leidt tot nieuwe culturele en sociale dynamieken binnen gemeenschappen. Op ecologisch gebied heeft klimaatverandering gevolgen voor het leven van mensen, doordat deze gepaard gaat met extremere weersomstandigheden en het risico op hittestress en overstromingen. Duurzaamheidsbeleid is van invloed op hoe mensen wonen, hoe zij reizen, en hoe zij voedsel, energie en luxeproducten consumeren. En de energietransitie zorgt voor uitdagingen zoals netcongestie en gaat gepaard met hogere energieprijzen.

Een andere ontwikkeling is de steeds verdergaande digitalisering van de samenleving. De inzet van digitale technologie om menselijk contact (gedeeltelijk) te vervangen heeft als risico dat de sociale cohesie en de verbinding tussen mensen en (overheids)instituties afnemen. Daarbij komt dat onze open en gedigitaliseerde samenleving bij uitstek vatbaar is voor beïnvloeding van buitenaf, en dat de sociale samenhang en het vertrouwen in elkaar en de overheid ook doelbewust ondermijnd kan worden. Tegelijkertijd bestaat het gevaar dat de structurele ongelijkheid toeneemt door digitalisering van functies en diensten, bijvoorbeeld door subjectieve logaritmies in de software. Ook geldt dat niet iedereen in dezelfde mate digitaal vaardig is of toegang heeft tot digitale middelen.

Ondertussen is de verwachting reëel dat oorlog, ook al is die niet op ons eigen grondgebied, de komende jaren ook in Nederland effect zal hebben. Denk aan de energie- en voedseltekorten die daarmee gepaard kunnen gaan, IT-storingen, deelname aan militaire missies, of verstoringen van de zeevaart of het luchtverkeer. Er wordt dan ook in diverse verbanden aan gewerkt om de Nederlandse samenleving weerbaarder te maken tegen verschillende typen crises, zoals natuurrampen, oorlog, pandemieën en digitale ontwrichting.

Die weerbaarheid is niet alleen afhankelijk van technische oplossingen om tekorten aan te vullen of verstoringen tegen te gaan. De coronapandemie en de energiecrisis na de inval van Rusland in Oekraïne, hebben duidelijk gemaakt dat ook ontwikkelingen buiten onze directe levenssfeer grote gevolgen kunnen hebben voor het dagelijks leven van mensen. Om als samenleving weerbaar te zijn tegen de gevolgen van crisissituaties, zijn (informele) verbanden van groot belang. Er is kennis nodig over waar de veerkracht in de samenleving (bij individuen, gemeenschappen en instituties) aanwezig is en hoe overheden die kunnen faciliteren. Kortom: verschillende ontwikkelingen, in eigen land of breder in de wereld, leveren uitdagingen en kansen op voor mens en maatschappij. Het SCP wil met zijn onderzoek licht werpen op die kansen en uitdagingen en op de manier om daar effectief mee om te gaan.

Tegen de achtergrond van de belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen waar de samenleving mee geconfronteerd wordt, onderscheiden wij vier beleidsdossiers waarin schaarste en spanning rond de kwaliteit van de samenleving zich heel duidelijk manifesteren. Op deze beleidsdossiers zullen wij ons in de komende jaren richten. Op elk van deze dossiers liggen er kansen en risico's om te sturen op de kwaliteit van de samenleving.

1.2 Bestaanszekerheid

Ontwikkelingen als vergrijzing, teruglopende economische groei, technologisering en geopolitieke instabiliteit zetten de bestaanszekerheid van en sociale voorzieningen voor Nederlanders verder onder druk. De schaarste slaat ongelijk neer bij verschillende groepen in de samenleving. Het SCP onderzoekt hoe diverse hulpbronnen en verscheidene vormen van ondersteuning de bestaanszekerheid van mensen kunnen helpen versterken. Daarnaast bezien we hoe burgers aankijken tegen de verdeling van risico's, verantwoordelijkheden en toenemende schaarse middelen en tot welke afruilen zij bereid zijn.

1.3 Migratie

Onder experts bestaat een brede consensus dat er in het beleid integrale sturing nodig is op de omvang en samenstelling van de migratie (zie bijvoorbeeld het rapport van de staatscommissie-Demografie). In de politieke en maatschappelijke discussie gaat daarbij in het bijzonder de aandacht uit naar asiel- en arbeidsmigratie. Maar er blijft ook aandacht nodig voor de mensen die hierheen komen als vluchteling of arbeidsmigrant. Op verschillende bestuurlijke niveaus (nationale en lokale overheden, beleids- en uitvoeringsorganisaties) zullen overheden in de komende jaren keuzes moeten maken over hoe de opvang en inburgering van migranten in te richten. Er is relatief weinig wetenschappelijke kennis over wat effectieve en als legitiem ervaren beleidsmaatregelen zijn om te sturen op migratiebewegingen. Wat is bijvoorbeeld de effectiviteit van beleid gericht op de werk- en woonomstandigheden van arbeidsmigranten en hun inbedding in de samenleving? In ons onderzoek evalueren we de effecten die keuzes in het asiel- en migratiebeleid hebben op de sociale samenhang tussen en de kwaliteit van leven van asielzoekers en de ontvangende samenleving. Ook zijn we vanuit de relatie tussen burgers en overheid geïnteresseerd in de vraag welke keuzes burgers als legitiem ervaren.

1.4 Klimaat en samenleving

De klimaattransitie vraagt om een snelle transformatie waar schaarse (ecologische) hulpbronnen voor beschikbaar zijn. Hierbij moeten verschillende belangen tegen elkaar worden afgewogen. Keuzes in het klimaatbeleid kunnen onze concurrentiepositie aantasten en daarmee onze economische groei belemmeren. Denk bijvoorbeeld aan keuzes tussen natuurbehoud en de bouw van woningen, die spanning zetten op de relatie tussen burgers en de overheid. Mensen verschillen in hun bereidheid en toerusting om met deze transitie om

te gaan. In ons onderzoek analyseren we welke verdeling van lusten en lasten burgers als ‘rechtvaardig’ ervaren en hoe beleidskeuzes zo gemaakt kunnen worden dat de structurele ongelijkheid niet toeneemt. Daarnaast onderzoeken we hoe beleidsmaatregelen om de betrokkenheid van burgers te vergroten kunnen bijdragen aan de responsiviteit van overheidshandelen, bijvoorbeeld door instrumenten in te zetten gericht op beleidsparticipatie en democratische vernieuwing.

1.5 Zorg en ondersteuning

Om de zorg betaalbaar en uitvoerbaar te houden doet de overheid in toenemende mate een appèl op burgers zelf. Dat heeft allereerst gevolgen voor de relatie van die burgers tot de overheid. Burgers verwachten bijvoorbeeld nog steeds dat de belangrijkste verantwoordelijkheid voor zorg en ondersteuning bij de overheid ligt. Meer voor elkaar zorgen vraagt daarnaast om nieuwe vormen van verbondenheid en solidariteit tussen mensen. Het SCP onderzoekt welke kansen (bijvoorbeeld zorgzame buurten) en knelpunten (bijvoorbeeld combinatiedruk bij mantelzorgers en vrijwilligers) er liggen voor meer samenredzaamheid in buurten en gemeenschappen. Wat betreft de formele zorg, onderzoeken we wat er nodig is om, in een tijd van krapte, professionele zorg en ondersteuning te kunnen blijven bieden voor mensen in complexe probleemsituaties. Vaak zijn dat mensen met problemen in verschillende levenssferen. Het gaat hier om de benodigde randvoorwaarden in wetgeving en samenwerkingsvormen tussen bijvoorbeeld landelijk en lokale overheden en particuliere zorgorganisaties, maar ook om de mogelijkheden van technologie. In het onderzoek hebben we expliciet aandacht voor de behoeften van mensen die problemen ervaren in verschillende levenssferen. Daarnaast richten we ons op twee doorsnijdende thema’s die relatief nieuw zijn voor het SCP. Deze thema’s worden hierna besproken.

1.6 Digitalisering

Digitale technologie maakt een integraal onderdeel uit van het dagelijks leven van mensen. In ons onderzoek bestuderen we de invloed die de digitalisering van de samenleving heeft op elementen van de kwaliteit van die samenleving. Hierbij hebben we specifiek aandacht voor de vraag wat nodig is om als open en sterk gedigitaliseerde samenleving weerbaar te zijn tegen onbedoelde en bewuste bedreigingen van digitale technologie voor de kwaliteit van leven van mensen, de sociale samenhang en het vertrouwen dat mensen hebben in de overheid en de democratie (de rechtsstaat). Digitalisering is voor het SCP een relatief nieuw onderwerp van onderzoek. Daarom krijgt dit thema in elk geval de eerste twee jaar van de nieuwe meerjarenperiode de vorm van een ontwikkeldossier.

1.7 Maatschappelijke weerbaarheid

Een andere relatief nieuwe ambitie is dat we onze kennisontwikkeling ook richten op de sociaal-maatschappelijke effecten van crisissituaties en -maatregelen. Zoals eerder genoemd, wordt verwacht dat ons land in toenemende mate te maken krijgt met crisissituaties, zoals natuurrampen, cybercriminaliteit en voedsel- en energietekorten. Weerbaarheid is niet alleen een technisch vraagstuk. Hoe weerbaar we zijn hangt sterk af van de weerbaarheid van individuen en gemeenschappen. Dat vraagt om inzicht in de determinanten van maatschappelijke weerbaarheid. In ons onderzoek schetsen we een maatschappelijk beeld rond crisissituaties, identificeren we risicogroepen en bronnen van veerkracht en analyseren we de (verwachte) effecten van crisismaatregelen. Ook maatschappelijke weerbaarheid beschouwen we tijdens de nieuwe meerjarenperiode als een ontwikkeldossier.

Samengevat brengen we de komende vijf jaren in kaart:

1. hoe de kwaliteit van leven, de sociale samenhang en de relatie van burgers tot de overheid zich ontwikkelen;
2. hoe (beleids)maatregelen gericht op de vier beleidsdossiers en de twee doorsnijdende thema's uitwerken op deze sociaal-maatschappelijke uitkomsten.

Onze inzichten vertalen we naar kansrijke beleidsopties om de kwaliteit van de samenleving te verbeteren. Ons doel is om onze kennis te laten landen bij beleidsmakers en politiek en gericht in te brengen in de verschillende fasen van de begrotingscyclus, zoals de voorjaarsbegroting en de miljoenennota.

In hoofdstuk 2 van dit meerjarenplan beschrijven we het inhoudelijk onderzoekskader waarmee het SCP de samenleving beziet. In hoofdstuk 3 beschrijven we onze plannen voor 2026-2031 uitgebreider. In hoofdstuk 4 bespreken we een aantal randvoorwaarden om onze inhoudelijke ambities te realiseren in termen van methodologische vernieuwing, samenwerking met andere kennisinstellingen en ontwikkeling van ons personeel. Ook gaan we in op onze ambities op het gebied van strategische communicatie.

Inhoudelijke koers

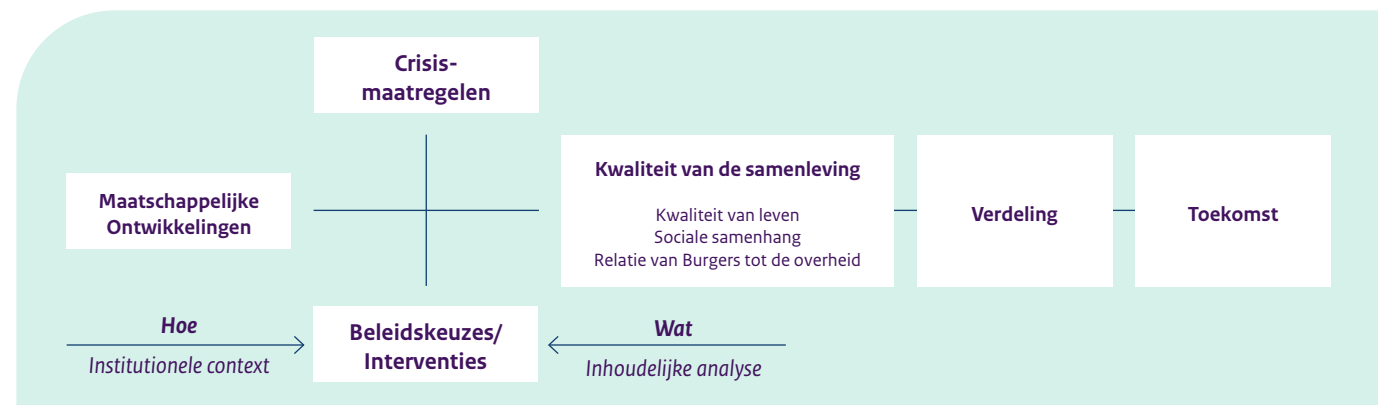
2. Inhoudelijke koers

2.1 Onderzoekskader

Het SCP onderzoekt welk effect ontwikkelingen in de maatschappij hebben op de kwaliteit van de samenleving. We onderscheiden daarbij drie sociaal-maatschappelijke elementen die de kwaliteit van de samenleving definiëren: de kwaliteit van leven van burgers, de sociale samenhang onder burgers en de relatie van burgers tot de overheid. Op basis van eerder onderzoek weten we dat deze elementen belangrijk zijn voor een goed functionerende samenleving. Ze zijn gegrond in fundamentele rechten, burgers hechten eraan en ze staan centraal in de dagelijkse ervaringen van burgers zelf. De kwaliteit van de samenleving is te zien als de sociaal-maatschappelijke component van het bredewelvaartsdenken, waarin welvaart wordt beschouwd in termen van economische, ecologische en sociaal-maatschappelijke uitkomsten.

Figuur 1 laat zien vanuit welk kader het SCP zijn onderzoek verricht. Zoals we in hoofdstuk 1 hebben geschetst, bieden maatschappelijke ontwikkelingen kansen en risico's voor (elementen van) de kwaliteit van de samenleving. Beleidskeuzes en -interventies, die vaak een reactie zijn op deze maatschappelijke ontwikkelingen, kunnen elementen van die kwaliteit bevorderen of juist in gevaar brengen. Als beleidsmakers er bijvoorbeeld in slagen kunstmatige intelligentie (artificial intelligence, AI) op zo'n manier in te zetten dat zorgverleners meer tijd krijgen om aan hun patiënten te besteden, pakt dit gunstig uit voor de kwaliteit van leven van die patiënten. Maar als er in het arbeidsmarktbeleid rond de inzet van AI te weinig oog is voor de situatie van kwetsbare groepen, is de kans groot dat de arbeidsmarktpositie bij die groepen onder druk komt te staan. Zoals gezegd, richten we ons bij de analyse van beleidsmaatregelen en -interventies ook op maatregelen in reactie op crisissituaties, zoals een nieuwe pandemie, een energiecrisis of een natuurramp.

Figuur 1:
Onderzoekskader Kwaliteit van de samenleving

Bij de analyse van beleid en interventies zijn we niet alleen geïnteresseerd in de vraag hoe inhoudelijke aspecten van maatregelen bijdragen aan mens en maatschappij, maar richten we ons ook op factoren in de institutionele context die de doorwerking van beleid mede bepalen.

Zo weten we dat institutionele belemmeringen ertoe leiden dat zorg niet altijd terecht komt bij mensen die deze nodig hebben. Denk aan wet- en regelgeving die elkaar in de weg zitten, maatregelen die niet goed aansluiten bij conventies en informele gedragsnormen in de samenleving, of moeizame samenwerking tussen (uitvoerings)partijen. Daarbij is ook de internationale context relevant, zoals Europese wet- en regelgeving, internationale verdragen, de internationale verwevenheid van bijvoorbeeld voedselketens, of beleid gericht op strategische autonomie. Omdat beleid en crisismaatregelen verschillend kunnen uitpakken voor mensen, afhankelijk van hun leefsituatie, zijn we geïnteresseerd in verdelingseffecten. Waar mogelijk, kijken we ook naar de gevolgen van maatregelen voor de toekomst.

Onze plannen voor 2026-2031

3. Onze plannen voor 2026-2031

3.1 Kwaliteit van de samenleving

Het SCP onderzoekt de kwaliteit van de samenleving en de veranderingen daarin, zoals gezegd, door naar drie sociaal-maatschappelijke elementen te kijken: de kwaliteit van leven van burgers, de sociale samenhang onder burgers en de relatie van burgers tot de overheid. Op elk van deze elementen heeft het SCP al een kennisbasis, en deze zullen we in de periode van het nieuwe meerjarenplan verder verdiepen. Hieronder beschrijven we de focuspunten in ons onderzoek voor de komende vijf jaar.

Kwaliteit van leven

De komende jaren bieden we:

- ✓ *Inzicht in en verklaringen voor sociale verschillen en ontwikkelingen in het welbevinden van Nederlanders. We monitoren hoe het met mensen gaat en doen verdiepend onderzoek naar de verschillende factoren die bepalen hoe zij zich voelen. In het onderzoek hebben we aandacht voor groepen voor wie, onder invloed van maatschappelijke ontwikkelingen, het welbevinden onder druk staat, zoals jongeren en jongvolwassenen. Daarnaast onderzoeken we de mogelijkheden om deze trend te keren.*
- ✓ *Inzicht in en verklaringen voor sociale verschillen en de ontwikkelingen in de hulpbronnen van mensen. Ons onderzoek richt zich op het belang van verschillende typen hulpbronnen voor de kwaliteit van leven, de wijze waarop deze hulpbronnen de kansen voor mensen vergroten en de mogelijkheden die samenleving en beleid hebben om succesvol op dergelijke hulpbronnen te sturen.*
- ✓ *Inzicht in en verklaringen voor sociale verschillen en de ontwikkelingen in de participatie van mensen in de samenleving. Met ons onderzoek richten we ons op de mogelijkheden om verschillende vormen van participatie beter op elkaar af te stemmen. Hierbij hebben we oog voor de mate waarin mensen mee kunnen, willen, mogen en moeten doen. Daarnaast kijken we naar manieren om duurzame en brede participatie te ondersteunen en te stimuleren, en naar de spanning die kan ontstaan tussen individuele en collectieve doelen.*

Kwaliteit van leven gaat over hoe mensen zich voelen, wat zij hebben en wat zij doen. Voor het subjectieve welbevinden van mensen is het belangrijk dat zij zich gezond, gelukkig en van betekenis voelen, en regie, grip en autonomie ervaren over hun leven. Zulke gevoelens van welbevinden hangen sterk samen met de hulpbronnen die mensen tot hun beschikking hebben en of zij mee kunnen doen aan de samenleving. Hiernaast hangen deze samen met wat er gebeurt in de directe omgeving, zoals het gezin, de familie, het werk, de school, de buurt, of in de samenleving als geheel. Nederlanders zijn gemiddeld gezien zeer tevreden met het leven; wel is een afnemende mentale gezondheid een punt van zorg. In ons onderzoek blijven we volgen en verkennen hoe het subjectieve welbevinden zich ontwikkelt op zowel de korte als de lange termijn. We doen dit voor de bevolking in het algemeen, maar proberen ook in kaart te brengen welke groepen relatief hard geraakt worden door maatschappelijke ontwikkelingen; denk aan jongeren en jongvolwassenen, die nu en richting de toekomst veel onzekerheid ervaren. Bij dit alles zijn we geïnteresseerd in individuele en maatschappelijke factoren die van invloed zijn op het welbevinden en in de mogelijkheden van de overheid en maatschappelijke organisaties om te sturen op deze factoren.

Jongeren worden bijvoorbeeld speciaal geraakt door de tekorten op de woningmarkt en de uitputting van natuurlijke hulpbronnen. Ook de verslechtering van mentaal welbevinden treedt vooral op bij jongeren, als nasleep van de coronaperiode en door de toenemende prestatiedruk die jongeren ervaren en de invloed van de sociale media (en op termijn wellicht AI).

Mensen hebben meer mogelijkheden om hun eigen leefsituatie vorm te geven en met maatschappelijke ontwikkelingen mee te bewegen naarmate zij over meer hulpbronnen beschikken en toegang hebben tot voorzieningen. Bij hulpbronnen gaat het om materiële goederen, zoals een inkomen, vermogen, een woning en vervoersmiddelen, en daarnaast om iemands gezondheid, sociaal netwerk en bijvoorbeeld digitale vaardigheden. We zien in Nederland dat één op de zes mensen kwetsbaar is doordat zij een gebrek hebben aan deze hulpbronnen. In ons onderzoek blijven we ons richten op de vraag hoe verschillende maatschappelijke ontwikkelingen, zoals economische krapte en technologische

ontwikkelingen, en beleidskeuzes in reactie op die ontwikkelingen van invloed zijn op de hulpbronnen waarover mensen kunnen beschikken.

Individueen nemen op allerlei manieren deel aan de samenleving. Via betaald werk en onderwijs, maar ook via politieke participatie, de zorg voor kinderen en hulpbehoevenden, cultuur en sport. Als het gaat om betaald werk, mantelzorg en vrijwilligerswerk, is de participatiegraad van Nederlanders hoog in vergelijking met andere landen (Vermeij et al. 2024, COB25). Betekenisvolle participatie of zinvol meedoen hebben niet alleen waarde voor het individu zelf maar ook voor de samenleving als geheel. Er is een aantal ontwikkelingen in de samenleving die van invloed zijn op de participatie in opleiding, werk, informele zorgtaken en vrijwilligerswerk. Zo leidt de vergrijzing tot steeds meer druk op de participatie in arbeid, en in informele zorgtaken. Eerder constateerden we dat die toenemende druk het risico van overbelasting met zich meebrengt, maar dat dit risico te beperken is als mensen door de overheid, werkgevers en het onderwijs de juiste ondersteuning krijgen. En tegenover de beleidsuitdaging om mensen niet te overbelasten, staat de uitdaging om de onderparticipatie van bepaalde groepen tegen te gaan.

Een belangrijke vraag in ons onderzoek blijft hoe de participatie van mensen zich op verschillende terreinen ontwikkelt. Op welke manier verdelen mensen hun tijd over verschillende domeinen en hoe telt die tijd op en vertaalt deze zich in mentaal welzijn? Wat zijn de barrières en kansen voor duurzame en brede participatie? Hoe is hierop te sturen? Maar we kijken ook verder dan gedrag en onderzoeken de drijfveren van mensen, de regie en grip die ze ervaren en de zingeving die ze uit hun dagelijkse activiteiten halen. We blijven de toenemende druk vanuit de samenleving op de participatie in kaart brengen en analyseren de risico's en kansen om over- en onderparticipatie beter in balans te brengen. Tijdens de nieuwe meerjarenperiode analyseren we in verdiepend onderzoek onder andere

hoe het mogelijk is met beleid gericht op onderwijs en Leven Lang Ontwikkelen effectief te sturen op wat de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt van mensen vragen. Daarnaast onderzoeken we hoe het beleid daarbij zo goed mogelijk kan aansluiten op de drijfveren en kwaliteiten van mensen.

Sociale samenhang

De komende jaren bieden we:

- ✓ *Inzicht in en verklaringen voor de ontwikkeling van de sociale samenhang in Nederland op samenlevings- en groepsniveau en in de directe leefomgeving van mensen. In ons onderzoek kijken we naar verschillen in de binding die mensen hebben met de samenleving en met anderen, en hoe veranderingen in de sociale, fysieke en digitale context bijdragen aan die verbinding tussen groepen in de samenleving.*
- ✓ *Inzicht in de gevolgen van in- en uitsluitingsprocessen in de samenleving. We zijn geïnteresseerd in de rol van het onderwijs, de arbeidsmarkt en buurten als ontmoetingsplekken en als bron van verbinding en uitsluiting, in de rol van waarden en identiteit en in de oorzaken en gevolgen van discriminatie, (institutioneel) racisme en polarisatie*
- ✓ *Inzicht in de toekomst van samenleven. In het onderzoek hebben we bijzondere aandacht voor de manier waarop een toenemende diversiteit en ongelijkheid doorwerken in de solidariteit en andere vormen van sociale banden.*

Bij sociale samenhang gaat het over de verbindingen tussen mensen, groepen en instituties die samen het ‘sociale weefsel’ vormen van de samenleving. Het gaat hierbij zowel om de verbindingen die mensen voelen als om de manier waarop verbindingen daadwerkelijk vorm krijgen en hoe mensen zich naar elkaar gedragen. Een samenleving waarin mensen zich met elkaar verbonden voelen en actief meedoen, vormt een basis voor onderlinge solidariteit en maakt het mogelijk om gezamenlijke doelen te realiseren. Dit is niet alleen cruciaal voor een sterke verzorgingsstaat, een veilige omgeving om in te wonen, werken en leren, het is ook een vereiste om prangende maatschappelijke vraagstukken en de weerbaarheid ten opzichte van maatschappelijke crises aan te kunnen pakken.

De sociale structuren in ons land zijn de afgelopen decennia veranderd (Woittiez et al. 2024). Eén van de ontwikkelingen die daarvoor heeft gezorgd, is migratie. Door migratiestromen is de samenstelling van de Nederlandse bevolking naar herkomst diverser geworden, en zijn nieuwe culturele en sociale dynamieken binnen gemeenschappen ontstaan. Ook globalisering, de toename van digitale technologieën, individualisering en secularisering hebben het samenleven doen evolueren en sociale identiteiten meer fluïde gemaakt. Mensen kregen bijvoorbeeld meer (internationaal) contact via online netwerken, wat voor zowel verbinding als afstand tussen mensen kan zorgen. Gezinsstructuren en familieverbanden zijn veelvormiger geworden en individuele vrijheden namen toe. De arbeidsmarkt is veel flexibeler geworden, waardoor oude instituties, zoals levenslange dienstverbanden en vakbonden, minder invloed kregen op de onderlinge verhoudingen. Ook de invloed van religie op de samenleving is veranderd. Al deze ontwikkelingen hebben de Nederlandse samenleving in tal van opzichten diverser gemaakt.

Te midden van al deze ontwikkelingen is het sociale vertrouwen in ons land gemiddeld genomen nog steeds hoog, zeker in vergelijking met andere landen. Tegelijkertijd bestaan er grote verschillen tussen mensen in het vertrouwen dat

zij hebben in anderen, en raken leefwerelden van rijke en arme Nederlanders steeds meer gescheiden.

Veel mensen in ons land hebben het gevoel dat de samenleving verhardt, dat omgangsvormen verslechteren en dat de toenemende diversiteit het samenleven onder druk zet. Ze maken zich zorgen over het samenleven in Nederland (Miltenburg et al. 2024).

De komende jaren onderzoeken we de ontwikkeling van de sociale samenhang in Nederland en de factoren die op die ontwikkeling van invloed zijn. We kijken daarbij op samenlevings- en groepsniveau naar zowel de huidige als de toekomstige leefomgeving van mensen. We onderzoeken de manier waarop de toenemende diversiteit en ongelijkheid doorwerken in solidariteit, onderlinge verbinding en sociale banden. We besteden aandacht aan de gevolgen van in- en uitsluitingsprocessen op plekken waar mensen werken, wonen en leren. We zijn geïnteresseerd in de rol van het onderwijs, de arbeidsmarkt en buurten als bron van verbinding en uitsluiting, de rol van waarden en identiteit en in de oorzaken en gevolgen van discriminatie, (institutioneel) racisme en polarisatie. Belangrijke vragen zijn hoe onbehagen onder mensen kan worden verminderd, welke rol ongelijkheid en hulpbronnen spelen, en hoe religie, cultuur en waarden bijdragen aan de verbinding en spanning tussen mensen. Konden alle bovenstaande vragen twintig jaar geleden nog grotendeels in een context van offline interacties worden gesteld, nu vindt een belangrijk deel van de menselijke interactie online plaats. We onderzoeken wat deze verschuiving betekent en nog kan betekenen voor de sociale samenhang en de kwetsbaarheid van die samenhang, en hoe de samenleving hiermee om kan gaan.

Relatie van burgers tot de overheid

De komende jaren bieden we:

- ✓ *Inzicht in en verklaringen voor de ontwikkeling van de manier waarop burgers zich tot de overheid verhouden. We willen beter begrijpen welke persoonlijke omstandigheden en beleidskeuzes (mede) bepalen of mensen de overheid als responsief, rechtvaardig en probleemoplossend ervaren. En hoe deze oordelen de opvattingen, het welbevinden en het gedrag van mensen beïnvloeden. Hierbij kijken we ook naar verschillen tussen groepen.*
- ✓ *Inzicht in en verklaringen voor de beperkte intrinsieke waarde die de democratische rechtsstaat heeft voor verschillende groepen mensen en het in kaart brengen van de mogelijke maatschappelijke gevolgen. Wij kijken daarvoor onder meer naar de motieven die mensen hebben om democratische en rechtsstatelijke waarden soms wel en soms niet te steunen, naar de rol van socialisatie en informatie, en naar de mate waarin mensen differentiëren tussen verschillende instituties.*
- ✓ *Inzicht in de mate waarin beleid aansluit bij de leefwereld van burgers, en in de gevolgen van deze aansluiting op de effectiviteit van beleid en de oordelen van burgers over de overheid. Hier zijn we in het bijzonder geïnteresseerd in dilemma's en afruilen, bijvoorbeeld waar het de spanning tussen draagvlak en effectiviteit van beleid betreft. Ook werken we toe naar handelingsperspectieven om de aansluiting tussen systeem- en leefwereld te versterken. Hierbij kijken we in het bijzonder naar het maatschappelijk middenveld.*

Het derde en laatste element van de kwaliteit van de samenleving betreft de mate waarin burgers de overheid legitimiteit toekennen, vertrouwen schenken en tevreden zijn over haar functioneren. In een democratische rechtsstaat is overheidsbeleid er in principe om de belangen van burgers en de samenleving als geheel te dienen.

Als burgers de overheid legitimiteit toekennen en het gevoel hebben dat de overheid naar hen luistert, verschillende belangen zorgvuldig tegen elkaar afweegt, uitgaat van realistische en voor burgers herkenbare mensbeelden en (zo) belangrijke problemen weet aan te pakken, is dit een indicatie dat de democratische rechtsstaat goed functioneert. Dat zal ook het vertrouwen in de overheid versterken. De afgelopen jaren was het vertrouwen in de overheid echter laag. Uit ons onderzoek bleek dat dit lage vertrouwen samenhangt met negatieve oordelen van burgers over het functioneren van de overheid. Een aanzienlijke groep mensen denkt dat de overheid weinig oog heeft voor hun belangen en dat zij visies en signalen onvoldoende oppikt en hier te weinig mee doet. Ook oordelen veel mensen negatief over de mate waarin besluiten op correcte en rechtvaardige wijze genomen worden en ervaren zij dat de manier waarop de regering problemen aanpakt weinig effectief is. Ondanks de huidige ontevredenheid kennen mensen de overheid toch aanzienlijke legitimiteit toe, zoals blijkt uit de burgerplicht die ze ervaren om haar wetten na te leven, ongeacht persoonlijke belangen en voorkeuren. Tegelijkertijd zien we op dit punt ook verschillen tussen groepen en kennen mensen die over minder hulpbronnen beschikken, de overheid minder legitimiteit toe. In vergelijking met vertrouwen is de legitimiteit naar verwachting stabiel en schokbestendiger. Over het algemeen is legitimiteit, of de democratie, bestand tegen een tijdelijk gebrek aan vertrouwen in of ontevredenheid over de overheid. Op de langere termijn kan zij hier echter wel door worden aangetast.

Ook tijdens de komende meerjarenperiode blijven we volgen hoe de legitimiteit van de overheid en het vertrouwen van burgers in de overheid zich in dit

samenspel ontwikkelen en welke maatschappelijke ontwikkelingen hierop van invloed zijn. In tijden van geopolitieke instabiliteit en maatschappelijke onrust is dit van onverminderd belang. Tegelijkertijd verbinden we de oordeelsvorming van burgers aan de manier waarop de overheid zich tot die burgers verhoudt en daadwerkelijk oog heeft voor en rekenschap geeft van burgers en hun belangen.

Daarnaast is een belangrijke ambitie om onze kennis over de steun van burgers voor democratische en rechtsstatelijke principes en legitimiteit verder uit te breiden. Hoewel de steun voor de democratie hoog is en een ruime meerderheid van de burgers tevreden is over de werking ervan, is de steun voor de waarden van de democratie en de rechtsstaat niet altijd diepgeworteld. Zo blijkt dat substantiële minderheden het acceptabel vinden dat de regering het parlement negeert, of de rechter de wet, als dat nodig is om belangrijke problemen op te lossen. De staatscommissie-Rechtsstaat (2024) wijst in haar rapport op het belang van systematische gegevensverzameling en monitoring van de staat van de rechtsstaat. Het SCP ziet hier voor zichzelf – samen met andere instituten – een belangrijke verantwoordelijkheid weggelegd. In de komende jaren krijgt het onderzoek naar de steun van burgers voor rechtsstatelijke principes en instituties van de rechtsstaat een prominentere plek in ons onderzoek naar de relatie tussen burgers en overheid. Hiermee willen we het inzicht verdiepen in de handelingsperspectieven die de overheid heeft om het rechtsstatelijke bewustzijn en de rechtsstatelijke cultuur te versterken, zoals de eerdergenoemde staatscommissie aanbeveelt. Daarbij analyseren we wat de achtergronden zijn van verschillende perspectieven op democratische en rechtsstatelijke principes en wat deze betekenen in termen van de legitimiteit van verschillende instituties. Eerder onderzoek liet al zien dat de visies van praktisch en theoretisch opgeleide mensen van elkaar verschillen, maar mogelijk doen ook andere achtergrondkenmerken ertoe. En over de invloed van maatschappelijke ontwikkelingen (digitalisering, geopolitieke spanningen, veranderende demografie) en het eventuele samenspel met groepsverschillen is nog weinig bekend. Om patronen te kunnen herkennen, willen we hierbij naar verschillende principes en instituties kijken.

Het gaat dan bijvoorbeeld om de legitimiteit van het parlement en de rechtspraak en om de perspectieven die burgers hebben op de bescherming van rechten van vermeende minderheids- en meerderheidsgroepen in de samenleving. De rol van kennis en informatie is hierbij een bijzonder uitgangspunt: waar baseren verschillende groepen hun visie op de democratie op en hoeveel legitimiteit kennen zij toe aan de media en de wetenschap? En welke rol spelen het aanbod van informatie, algoritmische sturing en beïnvloeding in de digitale wereld hierbij?

De manier waarop burgers naar de overheid kijken, kan niet los worden gezien van de manier waarop de overheid zich daadwerkelijk tot die burgers verhoudt. We verwachten dat de wijze waarop de overheid aansluit bij de belangen, visies en leefwereld van burgers, responsief is, problemen daadwerkelijk effectief aanpakt en rechtvaardig handelt, van grote invloed is op de mate waarin burgers de overheid vertrouwen en haar legitimiteit toekennen. In het nieuwe meerjarenplan onderzoeken we daarom of, en zo ja hoe, de manier waarop de overheid aansluit bij de burgers, doorwerkt in de ervaringen en percepties van die burgers. Daarbij willen we ook meer zicht krijgen op de handelingsperspectieven die de overheid heeft om het beleid beter op burgers te laten aansluiten en de responsiviteit en rechtvaardigheid van dat beleid te versterken. Daarbij zijn we met name geïnteresseerd in situaties waarin beleidsmakers kennis en informatie over burgers moeten afwegen tegen andere vormen van kennis, zoals technische of economische kennis. Hoewel breed erkend wordt dat de huidige grote maatschappelijke uitdagingen al deze vormen van kennis vergen, laat de praktijk zien dat het lastig is deze kennis evenwichtig te benutten. Ook richten we ons op situaties waarin er niet een eenduidig burgerperspectief is, maar burgers heel verschillend denken of zich heel verschillend gedragen. Ten slotte zijn we geïnteresseerd in de functie die het maatschappelijke middenveld kan vervullen als potentieel verbindende schakel tussen de leefwerelden van burgers en overheid.

Met ons onderzoek verdiepen we onze inzichten in de verschillende elementen van de kwaliteit van de samenleving. Deze inzichten brengen we periodiek naar buiten. Hierbij maken we onderscheid naar beschrijvingen van de stand van het land nu en in de toekomst (paragraaf 3.2) en naar verdieping op beleidsdossiers (paragraaf 3.3).

3.2 De stand van het land: nu, morgen en later

Onze inzichten in de verschillende elementen van de samenleving verdiepen we in onderzoek en brengen we periodiek naar buiten. Dat doen we bijvoorbeeld in ons Continu Onderzoek Burgerperspectieven en in onze publicatie Sociaal Culturele Ontwikkelingen, die uitkomt in de aanloop naar de voorjaarsnota. In die publicaties spiegelen we niet alleen hoe de samenleving ervoor staat en hoe zij zich richting de toekomst ontwikkelt, ook anticiperen we op de effecten van beleidskeuzes op mens en maatschappij. We maken daarbij zowel gebruik van kwantitatieve modelsimulaties (ramingen van hoe de kwaliteit van de samenleving zich onder verschillende condities ontwikkelt) als van kwalitatieve scenariostudies (wensbeelden vanuit burgerperspectief).

Stand van het land

De komende jaren:

- ✓ Bieden we jaarlijks een stand van de samenleving in de publicatie Sociaal Culturele Ontwikkelingen (SCO) en laten we deze nog beter aansluiten bij de begrotings- en beleidscyclus. We verfijnen onze metingen en vullen deze aan met inzichten in hoe de samenleving zich naar verwachting in de toekomst

ontwikkelt en wat de gevolgen van beleidsinterventies zijn op zowel de korte als de lange termijn. Ook zetten we onze analyses in verschillende fasen van de begrotingscyclus in om manieren om de verdelingseffecten en afruilen in kaart te brengen, te verbeteren en te systematiseren. We doordenken welke sociale groepen we vergelijken, wat de rationale hierachter is, wat voor typen inzichten dit oplevert en hoe deze manier van kijken aansluit bij de beleidsprocessen. Bij het ontwikkelen van handvatten om afruilen en dilemma's inzichtelijker te maken, bieden we ook aanknopingspunten voor beleidsmakers om rekenschap te geven van de visies van burgers.

- ✓ Rapporteren we jaarlijks in onze publicatie *Klimaat en Samenleving* over de manier waarop burgers aankijken tegen het klimaatbeleid.
- ✓ Volgen en duiden we in het kader van ons Continu Onderzoek Burgerperspectieven (COB) de veranderingen en constanten in de publieke opinie: de persoonlijke, politieke en maatschappelijke opvattingen van burgers. Naast vragenlijstonderzoeken houden we focusgroepen om beter te begrijpen wat mensen vinden en waarom ze dat vinden. Driemaal per jaar rapporteren we over onze bevindingen in een COB-bericht. In zo'n bericht bieden we een algemene update van de publieke stemming en een thematische verdieping.
- ✓ Brengen we de maatschappelijke weerbaarheid in kaart met het oog op crisissituaties. Daarbij identificeren we risicogroepen en bronnen van maatschappelijke veerkracht, en analyseren we wat de verwachte effecten zijn van crisismaatregelen. Ook hierover rapporteren we minimaal jaarlijks.

De afgelopen jaren heeft het SCP verschillende stappen gezet om vanuit een samenhangende visie op de samenleving systematischer in kaart te kunnen brengen hoe het in Nederland gaat, welke ontwikkelingen zichtbaar en te verwachten zijn en hoe de overheid hierop kan sturen. Met deze informatie kunnen we de sociaal-maatschappelijke componenten van brede welvaart in kaart brengen en volgen. Dit instrumentarium ontwikkelen we de komende jaren op verschillende manieren door. Met betrekking tot het heden volgen en bestuderen we de verschillende elementen van de kwaliteit van de samenleving in samenhang. Deze synthese stelt ons in staat om maatschappelijke kansen en uitdagingen te identificeren. Deze informatie maakt inzichtelijk voor welke keuzes de politiek en maatschappij staan. Met betrekking tot de toekomst zetten we nog meer dan de afgelopen jaren in op onderzoek dat beleidsmakers en andere maatschappelijke actoren een langetermijnperspectief biedt om keuzes voor de toekomst te kunnen maken. Vanuit onze missie bieden we ook zicht op de visies en perspectieven die burgers op de toekomst hebben, zodat dit kan worden meegewogen in beleidskeuzes en instituties hierop kunnen anticiperen.

Om dit zo efficiënt en kwaliteitsvol mogelijk te kunnen doen, ontwikkelen we meetinstrumenten en innovatieve methoden. Deze instrumenten en methoden stellen ons in staat om bij voorgestelde beleidsmaatregelen kwantitatief en kwalitatief te modelleren wat de te verwachten maatschappelijke effecten zijn van beleid. Hierbij zijn we in het bijzonder geïnteresseerd in de manier waarop kansen en risico's, hulpbronnen en uitkomsten, nu en in de toekomst, over sociale groepen en regio's verdeeld zijn. Er lopen verkennende gesprekken met een aantal departementen en het CBS om de SCP-expertise ter beschikking te stellen om dit type analyses ook in het Caribische deel van Nederland mogelijk te maken.

In de analyse van hoe de stand van het land zich ontwikkelt, krijgen vraagstukken die raken aan maatschappelijke weerbaarheid een centrale plek. De verwachting is dat ons land in toenemende mate te maken krijgt met crisissituaties als gevolg van bijvoorbeeld geopolitieke spanningen, digitale ondermijning, economische schokken, en natuurrampen als overstromingen en extreme droogte. De coronapandemie en de energiecrisis die ontstond na het uitbreken van de oorlog in Oekraïne, hebben laten zien dat crisissituaties grote gevolgen hebben voor het dagelijkse leven van mensen. Wat de effecten van crises en maatregelen zijn op mens en maatschappij, krijgt vaak maar weinig aandacht in de besluitvorming rond crisisinterventies. Ook wordt er in crisisbeleid nog nauwelijks gestuurd op de veerkracht van gemeenschappen. Weerbaarheid tijdens crisissituaties vraagt om veerkrachtige gemeenschappen en individuen die kunnen herstellen van grote schokken, zich kunnen aanpassen en ook in veranderde omstandigheden kunnen blijven functioneren.

Gemeenschapszin en georganiseerde verbanden van burgers spelen daarbij een belangrijke rol. Er is veel meer onderzoek nodig naar hoe veerkrachtige gemeenschappen ontstaan en hoe hun kracht gemobiliseerd kan worden tijdens crisissituaties. In het onderzoek naar de weerbaarheid bij crisissituaties werken we verder aan een analysekader dat in de aanloop naar en tijdens dergelijke situaties beschrijft hoe de samenleving er in sociaal-maatschappelijk opzicht voor staat, en wat de mogelijke effecten zijn van crises en crisismaatregelen op dit maatschappelijke beeld. Daarnaast willen we risicogroepen zoals jongeren in beeld brengen en kennis ontwikkelen over bronnen van veerkracht van individuen en gemeenschappen.

3.3 Beleidsdossiers

Zoals gezegd, beziet het SCP de ontwikkelingen op het gebied van de kwaliteit van de samenleving en de mogelijkheden om daar met beleid op in te spelen, de komende jaren vanuit vier beleidsdossiers. In deze dossiers identificeren we maatschappelijke ontwikkelingen die leiden tot spanning en schaarste, en daarmee invloed hebben op de kwaliteit van de samenleving. Hieronder lichten we onze ambities op deze beleidsdossiers nader toe.

Bestaanszekerheid

De komende jaren bouwen we met ons onderzoek toe naar:

- ✓ *Inzicht in de mate waarin verschillende typen hulpbronnen en verschillende vormen van ondersteuning kunnen bijdragen aan meer bestaanszekerheid. Bij het onderzoeken hiervan leggen we de nadruk op wat hierbij werkt voor wie en onder welke omstandigheden. We hebben in het bijzonder aandacht voor de rol van betaald en onbetaald werken en meedoen, onderwijs en de directe leefomgeving, waaronder huisvesting en sociaal kapitaal.*
- ✓ *Inzicht in de vraag hoe burgers op verschillende domeinen van de bestaanszekerheid aankijken tegen de verdeling van risico's, verantwoordelijkheden en toenemende schaarse middelen, tot welke afruilen zij bereid zijn en welke afruilen zij de overheid graag zouden zien maken. Door dit perspectief te plaatsen naast de ontwikkelingen in het beleid, krijgen we in beeld waar het draagvlak en de haalbaarheid van beleid kwetsbaar zijn.*

Het leiden van een menswaardig bestaan is een grondrecht voor de hele bevolking, dus ook voor mensen die zelf niet (meer volledig) in hun levensonderhoud kunnen voorzien. Een gebrek aan bestaanszekerheid heeft gevolgen voor de kwaliteit van leven van mensen.

Die gevolgen reiken bovendien verder dan alleen het individu; ze treffen vaak het hele gezin en versterken al bestaande ongelijkheden. Kinderen die opgroeien in armoede of in een stressvol huishouden, lopen bijvoorbeeld achterstanden op die lastig zijn in te lopen. De meeste mensen vinden hun bestaanszekerheid voornamelijk op de arbeidsmarkt en in het onderwijs, dat hen hiervoor toerust, maar dit geldt lang niet voor iedereen. Sociale verschillen gaan immers verder dan alleen inkomen. Zij hebben ook betrekking op andere hulpbronnen, zoals een beperkt sociaal netwerk of gezondheidsproblemen. Dit alles leidt tot verschillen in de maatschappelijke positie die mensen bekleden (zie bijvoorbeeld Vrooman et al. 2023).

Bestaanszekerheid is een complex vraagstuk dat het leven van burgers die door een ondergrens (dreigen te) zakken, op meerdere manieren raakt. Velen die hiermee te maken hebben zijn gebaat bij een beleid dat zich met name richt op financiële ondersteuning. Voor mensen die zich in zeer kwetsbare situaties bevinden, is dergelijk beleid echter onvoldoende om recht te doen aan de complexiteit van hun problematiek.

Een overgrote meerderheid van de burgers vindt het belangrijk dat mensen in Nederland geholpen worden als ze zelf niet in hun basisbehoeften kunnen voorzien, zoals een woning, voeding en kleding. Zij zien hiervoor zowel een taak voor de overheid als voor burgers zelf. Bij dat laatste gaat het zowel om hulp en steun door mensen die het goed hebben als om de ontwikkeling van (betere) gewoontes en vaardigheden bij degenen die lastig kunnen rondkomen.

Het onderzoek van het SCP en van andere instanties laat zien dat de bestaanszekerheid in Nederland voor een grote groep mensen onder druk staat. In de lange kennistraditie op dit gebied hebben wij, onder andere samen met het CBS en het Nibud, een nieuwe armoedegrens ontwikkeld en onderzocht wat het leven in bestaansonzekerheid voor mensen betekent. Het huidige socialezekerheidstelsel helpt velen, maar niet iedereen. Veel mensen ervaren het stelsel als complex en weinig toegankelijk. Ook blijkt uit ons onderzoek dat het beleid nog weinig gericht is op het benutten en vergroten van verschillende typen hulpbronnen, zoals (mentale) gezondheid, een sociaal netwerk, een passende plek om te wonen, en digitale vaardigheden. Door het tekortschietende beleid hebben mensen langdurig financiële ondersteuning nodig, lopen zij vast in het systeem of maken ze geen gebruik van de ondersteuning waar zij wel recht op hebben.

Ontwikkelingen zoals de vergrijzing, een teruglopende economische groei, technologisering en de toename van defensie-uitgaven zetten de bestaanszekerheid en sociale voorzieningen verder onder druk. Deze ontwikkelingen plaatsen de overheid voor een aantal opgaven. Om te beginnen zal de effectiviteit moeten worden verbeterd van het huidige beleid gericht op de ondersteuning van mensen die in bestaansonzekerheid leven. Waar de tekortkomingen en knelpunten van dat beleid inmiddels goed in beeld zijn, is nu vooral meer kennis nodig over hoe het beter kan. Hoe kan de overheid bijvoorbeeld sturen op verschillende vormen van hulpbronnen, beter aansluiten bij de leefwereld van mensen en de springplankfunctie van sociale voorzieningen verbeteren? Voor velen zijn arbeid en onderwijs belangrijke manieren om in hun bestaanszekerheid te kunnen voorzien. Hoe ervoor te zorgen dat mensen – in de toekomst net zozeer als, of zelfs meer dan, nu – hun bestaanszekerheid voornamelijk op de arbeidsmarkt kunnen vinden? Hoe ervoor te zorgen dat het onderwijs mensen hiervoor toerust, ongeacht waar zij wonen of opgroeien? En wat is nodig voor degenen voor wie betaald werk geen optie (meer) is, bijvoorbeeld vanwege gezondheidsbeperkingen? Wat is nodig om hen mee te

laten doen in de maatschappij, op een manier die zinvol is voor zowel henzelf als de samenleving? Deze kennis helpt om het bestaanszekerheidsbeleid beter aan te laten sluiten op de behoeften, wensen en mogelijkheden van burgers. We bouwen daarom kennis op over welke vormen van ondersteuning effectief zijn om de bestaanszekerheid voor mensen te versterken, en over de rol die randvoorwaarden zoals werk, onderwijs en huisvesting daarbij spelen.

Een andere belangrijke uitdaging waar beleidsmakers voor staan, is dat zij scherpe keuzes moeten maken over de inzet van schaarse middelen. Dit geldt zeker op lokaal niveau, waar gemeenten met aanzienlijke bezuinigingen worden geconfronteerd. Hierbij is het van belang om oog te blijven houden voor de gevolgen die de noodzakelijke keuzes hebben voor de bestaanszekerheid van burgers. Hoe pakken deze uit voor verschillende groepen? Het vraagstuk van sociale ongelijkheid is extra relevant in tijden van schaarste omdat mensen die al veel hulpbronnen hebben, er vaak beter in slagen om toegang tot ondersteuning te krijgen of deze zelf regelen binnen het eigen netwerk. Structurele ongelijkheid is extra aan de orde in regio's waar de bezuinigingen hard aankomen, waar de sociale netwerken zwak zijn, de afstand tot voorzieningen relatief groot is of er in beperkte mate betaalbare woningen beschikbaar zijn. De bestaansonzekerheid neemt toe op plekken waar in de directe leefomgeving weinig adequate ondersteuning is.

Voor het SCP is het een relevante vraag hoe burgers aankijken tegen de keuzes die de overheid in tijden van schaarste maakt en hoe de overheid die burgers kan meenemen in de afruilen die zij maakt. Wie draagt het risico als mensen niet zelfstandig in hun bestaan kunnen voorzien? Wat is de rol van werkgevers, gemeenten, uitvoeringsorganisaties, het rijk en van de mensen zelf? Hoe werken deze actoren effectief samen? Beleid dat op voorhand rekening houdt met de ideeën en het gedrag van burgers, kan hierop anticiperen, hierdoor mensen beter mee krijgen en bijdragen aan het vertrouwen van burgers in de overheid. De komende jaren biedt ons onderzoek inzicht in de vraag hoe burgers aankijken

tegen de verdeling van risico's, verantwoordelijken en toenemende schaarse middelen, en tot welke afruilen zij bereid zijn. Het gaat bijvoorbeeld om inzicht in de mate waarin mensen bereid zijn iets op te geven voor een ander of het collectief, inzicht in hoe burgers aankijken tegen de verantwoordelijkheids- en risicoverdeling tussen burgers onderling en tussen instituties, en de mate waarin mensen verschillende waarden en individuele en collectieve uitkomsten wegen. Wie draagt bijvoorbeeld het risico als iemand niet zelfstandig in zijn of haar bestaan kan voorzien? Wat is de rol van werkgevers, gemeenten, uitvoeringsorganisaties, het rijk en van mensen zelf daarbij?

Migratie

De komende jaren bouwen we met ons onderzoek toe naar:

- ✓ *Inzicht in de (verwachte) effecten van opvang- en migratiebeleid voor de kwaliteit van leven en de sociale samenhang van migranten enerzijds en de ontvangende samenleving anderzijds. Hierbij hebben we expliciet aandacht voor internationale vergelijking en lessen die we kunnen trekken uit de ervaringen in andere landen als het gaat om de toelating, de opvang en de inburgering van migranten.*
- ✓ *Inzicht in de opvattingen die onder de bevolking leven over de legitimiteit van verschillende vormen van opvang- en migratiebeleid en de afwegingen (afruilen) die mensen hierbij maken.*

Migratie heeft de afgelopen jaren het politieke debat beheerst. De Tweede Kamerverkiezingen in 2024 stonden in het teken van asiel en migratie en het kabinet-Schoof heeft het beperken van de instroom van mensen uit het buitenland tot een van zijn speerpunten benoemd.

Verschillende commissies en organisaties hebben gepleit voor een integrale en meerjarige visie op migratie (Adviesraad Migratie, 2022, 2023; Staatscommissie 2024; Denkwerk 2023. Zie tevens SCP 2024). Zij stellen dat in de achterliggende jaren onvoldoende is nagedacht over de vormgeving en doelstellingen van het migratiebeleid. Mede daardoor is de indruk gewekt dat migratie ons overkomt, dat er geen ‘grip’ op is en dat we er niets aan kunnen doen. Dit zet het draagvlak voor migratie en migranten onder druk. Ook de bevolking spreekt nadrukkelijk de wens uit dat de overheid effectief migratiebeleid gaat voeren (Coenders en Dagevos 2024). De staatscommissie-Demografische ontwikkelingen 2050 pleit in haar rapport voor een middenkoers. Beide extremen – geen migratie versus hoge, ongeremde migratie – zijn onwenselijk voor het land, zo stelt zij. Ook de studie van denktank Denkwerk (2023) wijst in deze richting. Er is dus brede consensus dat we meer werk moeten maken van migratiebeleid zodat er sturing komt op de omvang en samenstelling van migratie. Ook het belang van humane opvang van mensen die op de vlucht zijn voor onveilige situaties, wordt daarbij bepleit.

Ondertussen staat de wereld niet stil. Naar verwachting van de staatcommissie-Demografische ontwikkelingen leiden geopolitieke instabiliteit, economische ontwrichting en de gevolgen van klimaatverandering in de nabije toekomst eerder tot een hogere dan tot een lagere migratie naar Europa. De mogelijkheden om op nationaal niveau op korte termijn te sturen op instroom zijn sterk gevormd door internationale verdragen en Europese afspraken. Oplossingsrichtingen vergen vaak internationale afspraken. Voor de sturing van de arbeidsmigratie binnen de Europese Unie (EU) ontbreken de mogelijkheden van direct migratiebeleid; de beïnvloeding daarvan zal vooral

moeten plaatsvinden via sociaal-economisch beleid. Denk bijvoorbeeld aan het terugdringen van de flexibilisering van de arbeidsmarkt, en de aanpak van malafide uitzendbureaus. Voor de regulering van arbeidsmigratie van buiten de EU is de Wet Arbeid Vreemdeling (WAV) van toepassing. Hiernaast bestaan er verschillende regelingen om de toegang van bepaalde groepen migranten te faciliteren, zoals de kennismigrantenregeling. Het is opvallend hoe weinig wetenschappelijk inzicht er bestaat in welke maatregelen – gegeven de complexiteit van het vraagstuk – effectief zijn en als legitiem worden ervaren.

De komende jaren richten we ons onderzoek op de (te verwachten) effecten die verschillende vormen van opvang- en migratiebeleid hebben voor de kwaliteit van leven en de sociale cohesie van migranten en de ontvangende samenleving. Bij de kwaliteit van leven gaat het onder meer over de leefsituatie van migranten, bijvoorbeeld in termen van arbeidsparticipatie, gezondheid, arbeids- en woonomstandigheden. Deze wordt beïnvloed door de voorwaarden voor wie tot Nederland wordt toegelaten en de vormgeving van het opvang- en inburgeringsbeleid. De wijze waarop veel arbeidsmigranten naar Nederland komen (veelal via uitzendbureaus) en de aard van het, vaak laaggekwalificeerde, werk dat zij verrichten, hebben repercussies voor hun woon- en werkomstandigheden. Er bestaat op dit moment nauwelijks beleid om arbeidsmigranten voor te bereiden op een langer verblijf in Nederland, bijvoorbeeld met taallessen, terwijl een substantieel deel van hen zich uiteindelijk wel voor een langere periode in Nederland vestigt. Ook de kwaliteit van leven van de hier gevestigde bevolking kan veranderen onder invloed van het migratiebeleid. Denk hierbij aan de veranderingen in de bevolkingssamenstelling in wijken die mensen ervaren of verdringingsprocessen op de woning- en arbeidsmarkt.

Gebruikmakend van de variatie tussen landen (bijvoorbeeld in het toelatingsbeleid), groepen (die in verschillende landen onder het toelatings- of participatiebeleid vallen) en tussen regio's of gemeenten (die het opvang- en

participatiebeleid op een andere manier inrichten), onderzoeken we de effecten van beleid op de kwaliteit van leven en op de sociale samenhang tussen de ontvangende samenleving en migranten. We hanteren hierbij de methode van realistische evaluatie: wat werkt hoe voor wie en onder welke omstandigheden?

Omdat de relatie tussen burgers en overheid sterk beïnvloed wordt door hoe burgers het migratiebeleid ervaren, onderzoeken wij tevens hoe mensen de voor- en nadelen van verschillend beleid tegen elkaar afwegen. Daarbij richten we ons op de vraag in hoeverre burgers de keuzes in het beleid als legitiem ervaren. Uit SCP-onderzoek blijkt dat een aanzienlijk deel van de bevolking een middenpositie inneemt en zowel voor- en nadelen van migratie benoemt (Kunst et al. 2025). Tegelijkertijd zien we spanningen in de relatie tussen burgers en overheid rond migratie. In onderzoek noemen burgers de manier waarop de overheid omgaat met asiel en migratie, vaak als een van de belangrijkste voorbeelden van dossiers waarop de overheid niet responsief is. De opvattingen over migratie zijn behoorlijk gelaagd, maar waar we nog weinig van afweten is hoe mensen de voor- en nadelen van verschillend (migratie)beleid tegen elkaar afwegen. In ons onderzoek richten we ons daarom op de vraag wat burgers zien als ‘het juiste’ en in hoeverre de overheid daaraan volgens hen tegemoetkomt.

Klimaat en samenleving

De komende jaren bouwen we met ons onderzoek toe naar:

- ✓ *Inzichten in de mechanismen die bijdragen aan een verdeling van de lusten en lasten die burgers als rechtvaardig ervaren. In het onderzoek hebben we daarbij in het bijzonder aandacht voor de verdelingseffecten die op kunnen treden door de klimaattransitie en het transitiebeleid.*
- ✓ *Onderzoek naar de mogelijkheid om burgers breder te betrekken bij de klimaatopgave, waarbij zij overheidshandelen als responsief ervaren.*

De klimaattransitie vraagt om een snelle transformatie die ook nog eens plaatsvindt in een tijd van toenemende schaarste. Waar er in het recente verleden meer financiële ruimte leek te zijn voor de overheid om investeringen te doen, lijkt financierbaarheid nu een lastiger kwestie. Geopolitieke ontwikkelingen vereisen sturing op de strategische afhankelijkheid van andere landen voor grondstoffen die nodig zijn bij de transitie. En op het gebied van de fysieke leefomgeving zijn er verschillende problemen die een claim leggen op de schaarse ruimte (bijvoorbeeld woningnood en defensie). Zo vergen problemen zoals netcongestie afwegingen tussen verschillende belangen. De overheid staat voor ingewikkelde keuzes die van invloed zijn op mens en maatschappij. Tegelijkertijd worden we geconfronteerd met de gevolgen van klimaatverandering: hittestress en wateroverlast als gevolg van extremere weersomstandigheden kunnen het dagelijkse leven ontregelen. Ook over die gevolgen maakt de overheid keuzes die consequenties hebben voor burgers.

Het SCP heeft een stevige kennisbasis op het perspectief dat burgers, samenleving en beleid hebben op het klimaat- en energietransitiebeleid. Daarbij richten we ons allereerst op de verdelingseffecten van het klimaat- en klimaatadaptatiebeleid.

Vermogende mensen zijn beter in staat om gehoor te geven aan de gevraagde transitie dan anderen en hebben ook vaker de gelegenheid om gebruik te maken van subsidies. Duurzaamheidsbeleid dat onevenredig hard bij bepaalde groepen burgers neerslaat, kan daarmee al bestaande ongelijkheden verder vergroten (SCO 2025). De mate waarin (groepen) burgers over de benodigde economische, sociale, culturele en persoonlijke hulpbronnen beschikken om deel te kunnen nemen aan de klimaat- en energietransitie, verschilt enorm. Beleid werkt daardoor ongelijk door voor verschillende groepen en kan – vooral waar het om beprijzing van basisbehoeften gaat – groepen die het minst bijdragen aan het probleem en de lasten ervan het minst goed kunnen dragen, relatief hard raken. Hierbij hebben we in het onderzoek expliciet aandacht voor de inzichten in de achterliggende sturingsfilosofieën en de implicaties daarvan voor de ervaren rechtvaardigheid en legitimiteit van beleid.

In de tweede plaats zijn we geïnteresseerd in de vraag hoe burgers het klimaatbeleid percipiëren. Ervaren rechtvaardigheid en responsiviteit blijken een belangrijke afweging voor burgers wanneer zij het beleid evalueren. Bij rechtvaardigheid gaat het zowel om de verantwoordelijkheidsverdeling tussen burgers, bedrijven en overheid als om de verdeling van lusten en lasten tussen (groepen) burgers. Een meerderheid vindt dat de kosten van de klimaataanpak op dit moment oneerlijk zijn verdeeld tussen arme en rijke Nederlanders en tussen bedrijven en burgers. Ook de gepercipieerde nadruk in het overheidsbeleid op het individu ten opzichte van de grote vervuilers vormt een belangrijke bron van onvrede. Op het terrein van klimaatadaptatie vinden burgers het de taak van de overheid om hen te beschermen tegen de nadelige gevolgen van klimaatverandering (hoog water, extreme weersomstandigheden

en hittestress). De komende jaren zetten we ons onderzoek voort naar de rechtvaardigheid van beleid. Wat zijn de mechanismen die bepalen of een verdeling van de lusten en lasten tussen burgers, en tussen burgers, overheid en bedrijfsleven, als rechtvaardig wordt gezien? Het gaat dan bijvoorbeeld om de vraag in hoeverre de principes van verdelende rechtvaardigheid die aan beleidskeuzes ten grondslag liggen, vanuit het perspectief van burgers als ‘rechtvaardig’ worden beoordeeld, ook bij het omgaan met de gevolgen van klimaatverandering. Een voorbeeld hiervan is het adaptatiebeleid ten aanzien van de stijgende waterspiegels in laaggelegen gebieden waar burgers wonen.

Bij responsiviteit is het van belang om het beleid meer te laten aansluiten bij de waarden, leefwerelden, mogelijkheden, behoeften en zorgen van burgers. Veel burgers voelen zich onvoldoende gehoord en gezien waar het gaat om het meewegen van hun belangen en zorgen bij het maken van klimaatbeleid. Kennis over burgerperspectieven en signalen van burgers kunnen eraan bijdragen dat zij een hogere responsiviteit ervaren, en hetzelfde geldt voor het actief betrekken van burgers bij de besluitvorming en de ontwikkeling van beleid. Ons onderzoek richt zich enerzijds op de vraag op welke manieren de overheid responsiever kan omgaan met de signalen van burgers en hun organisaties over (de gevolgen van) klimaatbeleid? Anderzijds zijn we geïnteresseerd in de vraag welke beleidsmaatregelen gericht op de vergroting van de burgerbetrokkenheid vanuit het perspectief van burgers bij kunnen dragen aan de responsiviteit van het overheidshandelen? Denk bijvoorbeeld aan de inzet van beleidsparticipatie- en democratische vernieuwingsinstrumenten, zoals het burgerberaad en het gebruik van kennis uit sociaalwetenschappelijk onderzoek bij de doorontwikkeling en uitvoering van het Deltaprogramma.

Zorg en ondersteuning

De komende jaren bouwen we met ons onderzoek toe naar:

- ✓ *Inzichten in de gevolgen van het verwachte grotere beroep dat mensen zullen doen op informele zorg en ondersteuning, hoe dit uitpakt voor verschillende groepen, waar nog potentieel te vinden is en hoe de buurt ende fysieke omgeving daarbij een rol spelen. Wat is er in de sociale en fysieke omgeving van mensen nodig om, samen met overheid en markt, aan de toenemende vraag naar ondersteuning te voldoen?*
- ✓ *Inzichten in de randvoorwaarden die nodig zijn om mensen met (meerdere) problemen op verschillende terreinen van het leven te kunnen ondersteunen. Het gaat hier bijvoorbeeld om het verbinden van het sociale en medische domein of zorg en huisvesting, maar ook om de inzet van technologie.*

Ondersteuning en zorg worden gerealiseerd in het samenspel tussen burgers, markt en (lokale, regionale en nationale) overheid. Om de zorg ook in de toekomst houdbaar te houden, zet de nationale overheid in op een grotere rol van burgers zelf en op een betere verbinding tussen het sociale en medische domein. In ons onderzoek richten we ons op de vraag hoe meer grip op het eigen leven en onderlinge steun vorm kunnen krijgen op een manier die bijdraagt aan het welbevinden van mensen. Daar waar (collectieven van) burgers en formele partijen in het sociale en medische domein samenwerken, onderzoeken we succesfactoren die maken dat zorg en ondersteuning effectief bij mensen terecht komen.

Meer voor elkaar zorgen vraagt om nieuwe vormen van verbondenheid en solidariteit tussen mensen. Een grotere verantwoordelijkheid voor burgers op het gebied van zorg en ondersteuning betekent bovendien iets voor de relatie van die burgers tot de overheid. Wij onderzoeken welke knelpunten dit oplevert (bijvoorbeeld combinatiedruk bij mantelzorgers en vrijwilligers) en welke kansen er liggen voor meer samenredzaamheid in buurten en gemeenschappen (bijvoorbeeld zorgzame buurten).

SCP-onderzoek laat zien dat mensen al een flink beroep doen op informele hulp: op dit moment biedt een op de drie 16-plussers mantelzorg. In de toekomst zal het aantal potentiële ontvangers van informele hulp naar verwachting harder stijgen dan het aantal potentiële gevers, en de regionale verschillen in deze verhouding zullen fors uiteenlopen. Een belangrijk knelpunt is het risico op overvraging. Dit kan het welbevinden van informele zorgverleners onder druk zetten, met name als er ook op andere terreinen veel van hen wordt gevraagd (combinatiedruk) of wanneer er weinig ondersteuning is van mantelzorgers. De komende jaren richten we ons onderzoek daarom op de gevolgen van het verwachte grotere beroep dat er op de informele zorg en ondersteuning wordt gedaan. De toenemende druk op de zorg zal groepen verschillend raken. Zo is er een aanzienlijke kans dat het private aanbod aan zorg toeneemt en is het belangrijk te weten welke groepen hier wel en geen gebruik van kunnen maken. En wat betekent dit bovendien voor degenen die de zorg geven dan wel ontvangen? Ook zullen we in ons onderzoek aandacht besteden aan het geven en ontvangen van mantelzorg in verschillende huishoudtypen, zoals alleenstaanden of samengestelde gezinnen. De diversiteit aan huishoudens en familiebanden is toegenomen. Zo zijn er meer eenpersoons-huishoudens, gescheiden ouders, samengestelde gezinnen en is er meer culturele diversiteit.

Aan de kansenkant zijn we geïnteresseerd in het concept van de ‘zorgzame buurt’. Welke randvoorwaarden zijn er aan te wijzen in de sociale en fysieke omgeving van mensen die bijdragen aan een sterke onderlinge solidariteit en de opvang van zorg voor elkaar? Ook hierbij maken we onderscheid tussen verschillende huishoudtypen, en naar leeftijdsgroepen. Hier is, net als in het onderzoek naar de weerbaarheid voor crises, de vraag naar de veerkracht van (individuele binnen) gemeenschappen relevant, omdat ook hier geldt dat gemeenschapszin kan bijdragen aan onderlinge solidariteit en de inzet voor de gemeenschap. Een andere kans voor meer zelf- en samenredzaamheid ligt in toepassing van digitale technologie. Technologie kan de noodzaak van professionele ondersteuning verminderen, bijvoorbeeld door diagnostiek op afstand. In de context van een zorgzame buurt kan technologie mensen op een gemakkelijke manier met elkaar verbinden, maar tegelijkertijd ook fysiek sociaal contact in de weg staan en gepaard gaan met onzichtbare eenzaamheid of verwaarlozing. Het is een belangrijke vraag onder welke condities technologie kan bijdragen aan een zorgzame buurt.

Een tweede lijn van onderzoek richt zich op adequate ondersteuning van mensen met gestapelde problematiek. Een op de zes volwassen Nederlanders heeft een stapeling van meerdere problemen in verschillende levensdomeinen, zoals problemen met gezondheid, werk of financiën. In de praktijk leidt de huidige gefragmenteerde ondersteuning op verschillende aspecten van het leven van een individu vaak niet tot een passende aanpak van de problemen. Mensen die ondersteuning nodig hebben, worden bovendien niet altijd bereikt. Het is belangrijk dat de ondersteuning beter aansluit op de leefwereld van mensen. Het is niet voor niets dat de overheid op de terreinen van inkomensondersteuning, jeugd en overheidsdienstverlening nog steeds aan belangrijke beleidsherzieningen werkt om knelpunten aan te pakken die burgers en professionals ervaren. Met ons onderzoek hopen we bouwstenen aan te leveren voor een toekomstbestendig en integraal beleid dat eraan bijdraagt dat mensen met meervoudige problematiek de zorg en ondersteuning krijgen die ze

nodig hebben. Daarbij willen we in het bijzonder aandacht hebben voor groepen waarover maatschappelijk veel zorgen bestaan, bijvoorbeeld mensen met ggz-problematiek, jongeren met een laag welbevinden, bijstandsgerechtigden met gezondheidsklachten en ouderen met cognitieve problemen.

Organisatie- ontwikkelingen

4. Organisatie-ontwikkelingen

4.1 Impact en samenwerking

In een tijd waarin politiek en beleid voor grote maatschappelijke uitdagingen staan, is het cruciaal om enerzijds hoogwaardige wetenschappelijke kennis te ontwikkelen die antwoorden geeft op maatschappelijke vragen en anderzijds relevante kennis op het juiste moment in te brengen in het proces van beleidsontwikkeling en de politieke besluitvorming daarover. Daarnaast vinden wij het belangrijk om belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen te signaleren en onze kennis in te brengen in het publieke debat.

Om dit alles te bereiken, zetten wij in op een geïntegreerde aanpak voor public affairs en communicatie. Hierin prioriteren we scherp welke inzichten en rapporten we wanneer en hoe naar buiten brengen. Dat doen we gedurende het hele jaar, op momenten die belangrijk zijn, bijvoorbeeld omdat ze aansluiten op de actualiteit. Als zich ontwikkelingen in de maatschappij voordoen waarbij wij tijdig inzicht kunnen bieden of relevante zaken kunnen duiden, dan doen wij dat. Ook blijven we investeren in de aansluiting op de beleids- en begrotingscyclus van het Rijk. In het geval van een maatschappelijke crisis putten we uit onze kennis om beleidsmakers en de maatschappij te voorzien van inzichten in de gevolgen van de crisis zelf, en van de beleidsmaatregelen om op die crisis in te kunnen spelen. We brengen een grotere differentiatie aan in de wijze waarop we onze resultaten publiceren. Op die manier willen we beter aansluiten bij de behoeften van verschillende doelgroepen. Dat betekent bijvoorbeeld dat we, vooruitlopend op het uiteindelijke onderzoeksrapport, soms korte kennisnotities naar buiten brengen. Visualisatie van data en gegevens zullen daarbij steeds belangrijker worden.

Samenwerking met andere partijen

Om de effectiviteit van onze kennisontwikkeling en advisering te vergroten, werkt het SCP nauw samen met relevante partijen uit onderzoek, beleid en praktijk. Zo werken we in partnerschap met kennisinstellingen zoals universiteiten, rijkskennisinstellingen, adviesraden en de andere planbureaus om onze doelen en ambities te verwezenlijken. Voor onze basis data- infrastructuur – die de informatiebehoefte voedt die volgt uit het meerjarenplan – werken we intensief samen met het CBS, maar ook met andere grote en kleine private onderzoeksorganisaties. Voor multidisciplinaire analyses van ontwikkelingen in de samenleving en beschouwingen van het kabinetsbeleid werken we op het thema brede welvaart samen met het Centraal Planbureau en het Planbureau voor de Leefomgeving. We halen kennis bij elkaar op, stemmen onze agenda's op elkaar af en bundelen de krachten waar dat toegevoegde waarde heeft. Om ook lokaal en regionaal aansluiting te houden op maatschappelijke ontwikkelingen en beleid, werken we samen met regionale planbureaus, lokale kennisinstellingen en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Om aan te sluiten op de kennisbasis bij universiteiten en hogescholen hebben we zes leerstoelen gereserveerd, waarvan er momenteel vijf zijn vervuld. Daarnaast stimuleren we structurele samenwerkingen via fellows, postdocs en promovendi. In 2025 hebben we met de Universiteit Utrecht een convenant gesloten om de samenwerking op diverse terreinen aan te jagen en te vergemakkelijken. Blijkt deze samenwerkingsvorm succesvol, dan kunnen we ook met andere kennisinstellingen een dergelijke langjarige afspraak maken.

4.2 Methodologie en Methodologische innovatie

Het bestuderen van complexe sociale vraagstukken

Het SCP continueert het herhaald cross sectionele surveyonderzoek om longitudinale ontwikkelingen en beschrijvende inzichten te kunnen bieden voor het beleid. Daarnaast hanteren we onderzoeksmethoden die erop gericht zijn verklarende, verdiepende en voorspellende, ofwel toekomst verkennende, inzichten te kunnen bieden. Hierbij zullen we ons voornamelijk richten op het doorontwikkelen van methoden op het gebied van simulatie- en voorspelmodellen en op kwalitatief onderzoek zoals visuele kwalitatieve analysemethoden. Ook blijven we inzetten op (beleids)ethnografisch onderzoek om onder andere gedrag dynamieken beter in kaart te kunnen brengen (met andere woorden: gedrag tussen mensen te bestuderen in plaats van ervaringen en houdingen) en daarnaast op longitudinaal onderzoek door middel van panelanalyse of tijdsreeksen.

De complexiteit van de thema's die we willen onderzoeken, vereist dat we ook blijven inzetten op verdiepende en verklarende inzichten door verschillende onderzoeksmethoden te combineren en te integreren (mixed-methodsonderzoek). Dit betekent bijvoorbeeld dat wij kwalitatief onderzoek als etnografieën of focusgroepen combineren met kwantitatief onderzoek als surveys en met literatuurstudies of beleidsanalyses. Hierbij benutten we de kennis die wij hierover in de afgelopen jaren hebben opgedaan. Om complexiteit goed te kunnen onderzoeken is het van belang ieders stem op een gedegen manier mee te nemen. Daarom blijven we ook investeren in methoden en technieken die ons alert maken op een zo inclusief mogelijke manier van onderzoek doen.

De studie van beleid

Het SCP gaat zich meer richten op het doorontwikkelen van methoden die het mogelijk maken om uitruilen en synergiën rond (voorgenomen) beleid in kaart te brengen door deze vanuit de samenhang tussen beleidsdomeinen te bestuderen. Denk aan uitruilen rond het thema 'brede welvaart', dat aan verschillende beleidsdomeinen raakt. In dit kader gaan we meer inzetten op het gebruik van data, (analyse)methoden en onderzoeksontwerpen die daarvoor geschikt zijn.

Om in kaart te brengen hoe beleid uitwerkt op de kwaliteit van de samenleving, gaan we door met het uitvoeren van realistische beleidsevaluaties, (systematisch) literatuuronderzoek, surveyonderzoek, longitudinaal onderzoek, mixed-methodsonderzoek en kwalitatief onderzoek zoals meervoudige casusstudies, (beleids)ethnografisch onderzoek en discoursanalyse. Hiermee belichten we verschillende aspecten van de doorwerking van beleid, zoals ervaringen met en houdingen ten opzichte van dat beleid en de werking van taal. Daarom zijn ze onmisbaar voor beleidsonderzoek. Ook hierbinnen valt echter te innoveren. Zo kunnen we surveyonderzoek combineren met (gen) AI-toepassingen, of experimenteren met een grotere verscheidenheid aan kwalitatieve analysetechnieken.

In het verlengde daarvan willen we ook meer aandacht hebben voor handelingsperspectieven voor het beleid. We blijven hierbij investeren in methoden die de impact van ons onderzoek verhogen. Dit betekent dat we meer gebruik maken van verschillende vormen van social design thinking – waarbij ontwerptechnieken worden gebruikt om maatschappelijke problemen aan te pakken –, de principes van participatief onderzoek en simulatie- en scenariostudies. Verder besteden we aandacht aan de ontwikkeling van het juiste methodologische instrumentarium hiervoor.

Generatieve AI

Het SCP gaat de kansen die (generatieve) AI ons biedt, meer benutten. Dat doen we binnen het kader dat de Rijkskennisinstellingen hiervoor hebben afgesproken (RKI-kader Generatieve AI, 2025). Denk aan een toepassing waarmee we de literatuur systematisch en interactief kunnen bevragen om zo sneller tot synthetiserende inzichten te komen. Verder kijken we naar toepassingen van generatieve AI in kwalitatieve software, en zetten we machine-learning technieken ook bij andere vormen van onderzoek in, bijvoorbeeld bij toekomstverkenningen.

Uitbreiding kwalitatieve en kwantitatieve databronnen

Het type databronnen dat we willen benutten om deze methodologische innovaties te realiseren, gaat daarnaast diverser worden. Survey-, focusgroep- en interviewdata blijven nodig, maar daarnaast gaan we meer gebruik maken van experimentele data, vignetten, paneldata, netwerkdata, historische gegevens, beleidsdocumenten en observationele data.

Wetenschappelijk verantwoord, onafhankelijk en integer

Bij deze methodologische vernieuwing blijven we ons baseren op de principes van wetenschappelijk verantwoord, onafhankelijk en integer onderzoek. Hiervoor blijft het SCP doorlopend investeren in een uitgebreide kwaliteitszorg waarbij onder andere wet -en regelgeving op het gebied van privacy, informatiebeveiliging, ethiek, AI en databeheer procesmatig goed zijn ingeregeld.

Met deze methodologische vernieuwing en principes kunnen wij de complexe vraagstukken van de komende jaren goed in kaart brengen. Dit doen we samen met de strategische samenwerkingspartners van het SCP, waaronder de rijkskennisinstellingen en hogeronderwijsinstellingen.

4.3 Personeel en organisatie

De medewerkers zijn het kapitaal van het SCP. Onze 115 medewerkers werken vanuit vier onderzoeksprogramma's en drie afdelingen samen aan het onderzoek en de verspreiding van kennis. Om de ambities van dit meerjarenplan waar te maken, moet de organisatie zich verder ontwikkelen en professionaliseren. Daarbij vertalen we de missie van het SCP naar de eigen organisatie: "wij willen dat het goed gaat met en tussen mensen binnen het SCP". Hierbij ligt de nadruk op enerzijds de bestendiging van een deskundig SCP en anderzijds de bevordering van een gezonde en inspirerende organisatiecultuur.

Om een deskundig SCP te bestendigen, zetten we in op de ontwikkeling van de kennis en competenties van onze medewerkers. Onderzoeksmedewerkers kunnen zich ontwikkelen binnen verschillende lijnen: van inhoudelijk tot methodologisch expert, van projectleider tot leidinggevende. Om de ontwikkeling van medewerkers te koppelen aan de ontwikkelingen bij het SCP gaan wij het volledige potentieel van strategische personeelsplanning (SPP) als instrument benutten. Met dit instrument houden we zicht op de kennis en vaardigheden die binnen het SCP nodig zijn, en kunnen we onze medewerkers ondersteunen in hun ontwikkeling. Hierbij valt ook te denken aan het in kaart brengen van relevante opleidingsactiviteiten en loopbaan-mogelijkheden. De komende jaren bestaat de SPP onder meer uit onderdelen zoals de gesprekscyclus, de P-schouw en het (jaarlijkse) opleidingsplan.

Cultuur

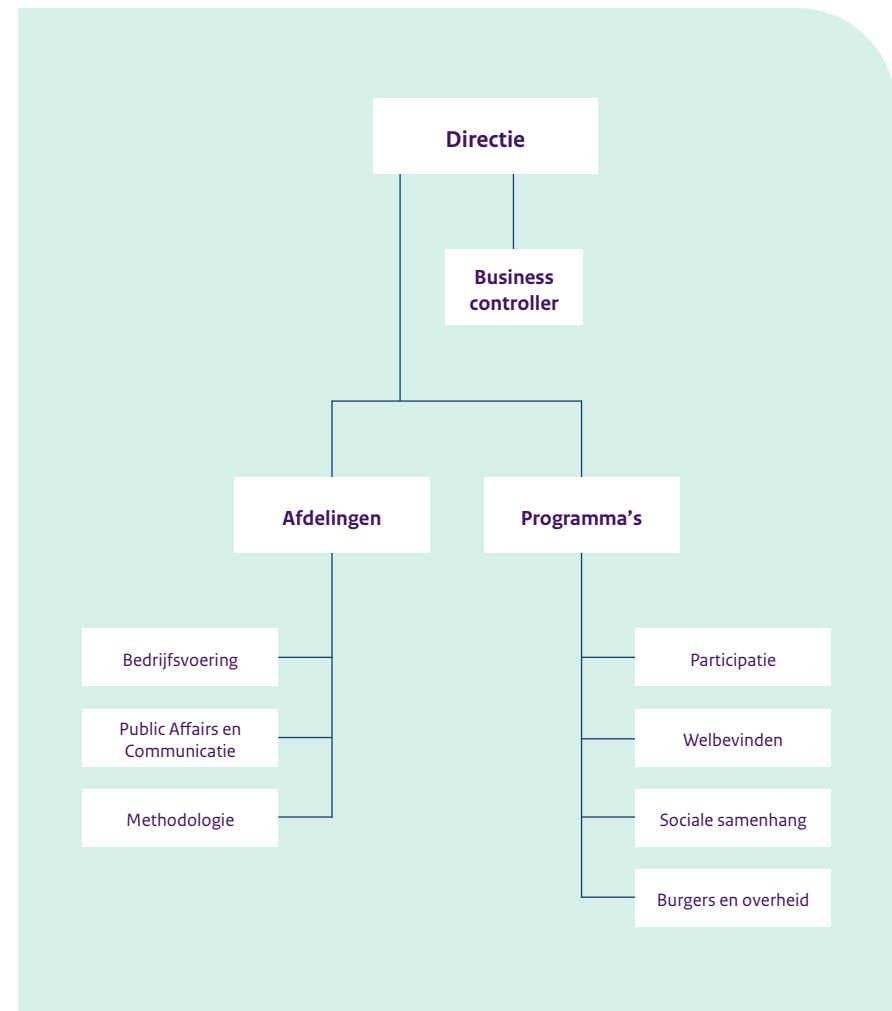
Het SCP is een relatief kleine organisatie waar iedereen elkaar kent en waar collega's van verschillende afdelingen en programmeerteams veel samenwerken. Het SCP hecht aan een cultuur waarin alle medewerkers zichzelf mogen zijn, zich vrij voelen om hun mening te geven, actief betrokken zijn en opgenomen worden in de groep. Wij zetten ons in voor diverse teams, een inclusieve

werkcultuur en inclusieve werkprocessen. Diversiteit en inclusie zijn een belangrijk thema onder het motto ‘talent als basis, diversiteit als kracht’. Door actief kennis te delen en van elkaar te leren, ontwikkelen we nieuwe kenniscompetenties binnen het team en verbeteren we de interne processen. Het SCP heeft op dit gebied al stappen gezet en gaat hier de komende jaren vervolg aan geven.

Structuur

In dit meerjarenplan organiseren we ons onderzoek in vier programmateams, in plaats van de zeven van de afgelopen jaren. Om deze overgang goed te begeleiden, leggen we bij de start van het meerjarenplan veel nadruk op teamontwikkeling, zowel binnen de programma's als binnen het managementteam. De vier programmateams zijn onderverdeeld op basis van de drie elementen van de kwaliteit van de samenleving: 1) de kwaliteit van leven van burgers, 2) de sociale samenhang onder burgers en 3) de relatie van burgers tot de overheid. Waarbij 1) de kwaliteit van leven van burgers is opgesplitst in twee programmateams: welbevinden en participatie.

Het SCP heeft een Begeleidingscommissie die toezicht houdt op de wetenschappelijke kwaliteit en op de maatschappelijke relevantie van het werk van het SCP. Daarnaast adviseert de commissie ons bij het uitvoeren van onze taak en is zij verantwoordelijk voor de periodieke visitatie van het SCP.

Figuur 2: Organogram van het SCP

4.4 Budget

Het huidige budget van het SCP is gebaseerd op een jaarlijkse vaste instellingsbijdrage van 17,9 miljoen euro, die afloopt naar 17,7 miljoen euro (exclusief jaarlijkse loonbijstelling). Deze bijdrage krijgen we via het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

x 1.000	2026	2027	2028	2029	2030
SCP nieuwe financiering	18,570	18,476	18,392	18,352	18,335

We vangen de financiële taakstelling – die voortkomt uit het Hoofdlijnenakkoord van het kabinet-Schoof – zoveel mogelijk op met natuurlijk verloop en door onze werkagenda aan te passen.

Sociaal en Cultureel Planbureau

Postbus 16164

2500 BD Den Haag

www.scp.nl

info@scp.nl

Via onze website kunt u zich kosteloos abonneren
op een elektronische attendering bij het verschijnen
van nieuwe uitgaven.